

Arhivski zapisi, 8, 1-2(2001); 9, 1-2(2002); 10, 1-2(2003); 11, 1-2(2004); 12, 1-2(2005)

Časopis Državnog arhiva Crne Gore u **broju iz 2001.** tiskan je ćirilicom na 171 stranici, a sadržajno je podijeljen na sljedeće cjeline: *Članci i prilozi, Iz arhivske teorije i prakse, Dokumenta i sjećanja, Prikazi te Izvještaj o radu za 2001. godinu.* U prvoj se cjelini nalaze tri rada, od kojih prvi pod naslovom *Kratka istorija zdravstvene kulture u Boki Kotorskoj sa posebnim osvrtom na istoriju veterinarstva* autorice Jelene Antović na temelju izvornih arhivskih dokumenata pohranjenih u Istorijskom arhivu u Kotoru ukratko raspravlja o razvoju medicine i veterinarstva od prvog spomena liječnika i veterinara u Kotoru u dokumentima iz 1326. pa sve do osnivanja suvremene veterinarske stanice u tom gradu 1953. godine. Povod pisanju teksta bilo je autoričino sudjelovanje na Skupu veterinara Crne Gore koji se održavao u Kotoru u veljači 2001. godine.

Članak Slavka Burzanovića *Foto hronika Compagnie d' Antivari – barskog društva* govori o spomenutom dioničkom društvu zaslužnom za izgradnju i eksploataciju barske luke, uskotračne pruge Bar-Virpazar kao i sustava kanala i pristaništa na Skadarskom jezeru početkom 20 st., odnosno o fotodokumentaciji nastaloj djelovanjem njezinih zaposlenika koja je sačuvana u dva albuma fotografija pohranjenih u Muzeju u Baru.

Nešto je opsežniji tekst Božidara Šekularca *Diplomatika kao pomoćna istorijska nauka* u kojemu se, kako to svjedoči i sam naslov rada, raspravlja o razvoju i osnovnim obilježjima spomenute znanstvene discipline. Autor se u prvom dijelu osvrnuo na razvoj diplomatike uopće te na razvoj diplomatike kod slavenskih naroda, dok je drugi namijenio načelnoj analizi isprava, kratkom razlaganju njihovih vanjskih obilježja, nastanku, tradiciji pisanja, sastavnim dijelovima i elementima, karakteristikama isprava u južnoslavenskim zemljama te njihovoj pravnoj vrijednosti.

Darko Antović u članku *Nedovoljno istraženi arhivski fondovi kao izvori za proučavanje istorije dramske književnosti. Jedna sakralna drama nepoznatog peraškog autora XVII. veka* svratio je pozornost na vrijednu zbirku književnih rukopisa iz doba baroka koja se čuva u Nadžupskom arhivu crkve sv. Nikole u Perastu. Pored popisa arhivskoga gradiva koje se čuva u spomenutom arhivu u tekstu se pobliže govori o sakralnoj drami nepoznatog Peraštanina iz 17. stoljeća pod naslovom »Prikazanje razgovora Jesusova s učenicima svojijema u vrijeme napokonje večere«. U članku je tiskan i tekst spomenutog crkvenog prikazanja.

Cjelina *Iz arhivske teorije i prakse* također sadrži tri rada. Prvi od njih pod nazivom *Ljetna škola za paleografiju, diplomatiku i arhivistiku u Kotoru (10-22. septembar 2001.)* autorice Snežane Pejović donosi izvještaj o radu i rezultatima održavanja spomenutog tečaja, dok je u sljedećem članku *Organizaciona struktura republičkih organa uprave Crne Gore za period 1962.-1989. godina* Miodraga Kirsanova i Branka Radusinovića tiskan samo grafički prikaz ustrojstva republičkih institucija koji je prema napomeni uredništva izostavljen prilikom tiskanja prošlog broja *Arhivskih zapisa*.

Cjelina *Dokumenta i sjećanja* sadrži samo jedan rad. Predrag Vukić u kratkom tekstu *Raspisi okružnog načelnika na Cetinju Mitra Vukčevića od 3. januara 1921.* opisuje pozadinu donošenja spomenutog »Raspisa«, odnosno odluku vlade Kraljevine SHS od 29. 12. 1920. (tzv. Obznana) o zabrani legalnog političkog djelovanja Komunističke partije Jugoslavije te donosi sam dokument kojeg je okružni načelnik Cetinja uputio upravitelju cetinjske osnovne škole tražeći da mu se dostave imena svih djelatnika koji su se izjašnjavali kao komunisti ili simpatizeri komunizma.

Nakon cjeline *Prikazi* u kojima se donose kratke ocjene dvaju radova slijedi opširni izvještaj o radu Državnog arhiva Crne Gore za 2001. godinu kojeg potpisuje ravnatelj Rajko Kalezić.

Arhivski zapisi iz 2002. tiskani su na 200 str. ćirilicom te imaju istu strukturu kao i prethodni broj.

Arhivi u Bugarskoj. Istorija i trenutno stanje Milene Todorakove prikazuje izgradnju nacionalnog arhivskog sustava u Bugarskoj te trenutačni ustroj arhivske djelatnosti koja se sastoji od Glavne uprave arhiva pri bugarskoj vladi, Centralnog državnog arhiva, Centralnog vojnog arhiva i 27 regionalnih arhivskih ustanova. Pored opisa djelatnosti i nadležnosti spomenutih ustanova, u članku su spomenuti i osnovni podaci o Naučnom arhivu Bugarske akademije nauka, Diplomatskom arhivu pri Ministarstvu vanjskih poslova te Arhivu Ministarstva unutarnjih poslova.

Krivotvorine i falsifikati novca u Crnoj Gori naslov je teksta Velimira Vujačića u kojem se na temelju arhivskoga gradiva, uglavnom sačuvanog u Državnom arhivu Crne Gore na Cetinju opisuju, počeci krivotvorenja austro-ugarskih novčanica u Crnoj Gori početkom 20. st., kao i crnogorskih srebrnih i zlatnih perpera nedugo nakon njihova uvođenja 1910.

Marina Martinović u članku *Aleksandar Ivanović Aleksandrov i njegovo djelo o Crnoj Gori* raspravlja o tom profesoru Kazanskog sveučilišta i njegovim prilično brojnim radovima koje je krajem 19. st. napisao o Crnoj Gori i Crnogorcima. Najviše je prostora posvećeno prikazu Ivanovićeve knjige o sudjelovanju na proslavi 400. godišnjice osnivanja tiskare Đurđa Crnojevića 1893.

Članak *Crkvena prikazanja bokokotorske provenijencije* Darka Antovića bavi se proučavanjem tekstova crkvenih drama što su se tijekom nekoliko stoljeća izvodile u bokokotorskim katoličkim crkvama čiji su zapisi sačuvani u crkvenim arhivima Perasta i Kotor, dok *Ansambli narodnih igara Narodne Republike Crne Gore (1951.-1954.)* Dušana Martinovića donosi podatke o poslijeratnom djelovanju nekoliko crnogorskih kulturno-umjetničkih društava te osnivanju, radu i članovima »državne folklorne asocijacije«, odnosno Ansambla narodnih igara NR Crne Gore na temelju arhivskoga gradiva smještenog u Državnom arhivu Crne Gore na Cetinju.

Prvi javni sat u Knjaževini Crnoj Gori Luke I. Milunovića upotrebom arhivskoga gradiva i odgovarajuće literature pokušava odgonetnuti vrijeme i mjesto postavljanja prvih suvremenih mehaničkih satova na crnogorskom području i upoznati javnost s majstorima koji su ih postavljali i održavali.

Ovaj broj donosi i članak Mile Bakića o prvom crnogorskom arhivskom zakonu pod naslovom *Zakon o državnim arhivima NR Crne Gore (1951.)* te izvještaj Snežane Pejović sa Osamnaestog međunarodnog arhivskog dana održanog u Mariboru od 6. do 9. studenog 2003. (!)

Ana Kaluđerović u tekstu *Značaj arhivske građe za rešavanje imovinsko pravnih odnosa* govori o sve češćem korištenju arhivskoga gradiva od strane fizičkih i pravnih osoba, povezanom uglavnom uz pitanja vlasništva podržavljene imovine, a Predrag Vukić (*Nekoliko dokumenata iz Državnog arhiva Crne Gore Cetinje*) objavljuje i komentira dopis ulcinjskih učitelja M. Ivelića i K. Vojvodića glavnom školskom nadzorniku Đ. Popoviću (1890.) te pismo knjaza Nikole vojvodi Lakiću Vojvodiću i brigadiru Jovi Martinoviću (1898.). Aleksandra Milić (*Ćiriljska dokumenta u fondu Okružni sud Kotor*) objavila je ugovor o diobi imovine dvojice braće sklopljen u Perastu 1815.

Pored prikaza i izvještaja o radu Državnog arhiva Crne Gore u ovom se broju časopisa još nalaze i dva »sjećanja« na preminule djelatnike spomenutog Arhiva.

Treći broj kojeg prikazujemo, onaj iz 2003., tiskan je i na latinici i na ćirilici na 220 stranica. Započinje člankom Srđana Pejovića *Prilozi proučavanju istorijata i razvoja arhivske službe u Crnoj Gori (prvi dio – do II svjetskog rata)* koji donosi kratak povijesni pregled čuvanja i korištenja arhivskoga gradiva i ustanova u kojima je ono nastajalo i/ili čuvalo od vremena dukljanskih vladara s kraja 12. pa sve do osnivanja arhivskog odjeljenja Državnog muzeja na Cetinju 30-ih godina 20. st.

Članak *Heraldika – pomoćna istorijska nauka* Božidara Šekularca nudi pregled temeljnih značajki spomenute znanstvene discipline, njezina povijesnog razvoja i upoznaje čitatelja s heraldičkim pravilima te heraldičkim izvorima na tlu Crne Gore.

Upravljanje crkvenim dobrima u Kotoru u XIV. vijeku Nevenke Bogojević Gluščević raspravlja o utjecaju kotorske komune na raspolaganje crkvenom imovinom putem odredbi Kotorskog statuta koji je samo naizgled nudio potpunu samostalnost svećenstvu u spomenutoj djelatnosti.

Mladen Vukčević je u tekstu *Poslanice Petra I. Petrovića Njegoša* donio osnovne podatke o tim pravnim aktima kojima se utemeljitelj moderne crnogorske države obraćao puku nastojeći postići narodno jedinstvo, očuvati mir među crnogorskim plemenima i uspostaviti pravni sustav, a *Prve zavjese za pozornicu Zetskog doma* Luke I. Milunovića govore o počecima kazališne umjetnosti u Crnoj Gori krajem 19. st.

Cjelina predviđena za objavljivanje arhivističkih radova donosi tekst Mile Bakića o arhivskom zakonu iz 1965. (*Zakon o arhivima i zaštiti arhivske građe SR Crne Gore*), prikaz radova tiskanih u zborniku *Crkveni arhivi i biblioteke, međunarodna iskustva u zaštiti, valorizaciji, obradi i prezentaciji*

kulturnog blaga koje se čuva u ovim institucijama sa istoimenog skupa održanog u Kotoru 17. i 18. travnja 2005. te prikaz izložbe dokumenata DA Crne Gore »Crna Gora i Bugarska 1878.-1918.« postavljene u Sofiji u prosincu 2003.

Na kraju ovoga broja nalaze se članci Jadranke Selhanović (*Dokumenta o isljeđivanju dr. Iva Jovičevića (1944.)*) i Jelene Đurović (*Pozorište u Crnogorskoj periodici 1909.-1915., bibliografija*) te izvještaj o radu Državnog arhiva Crne Gore za 2003. godinu.

Arhivski zapisi iz 2004. također su tiskani na ćirilici i latinici. Započinju člankom Srđana Pejovića *Prilozi proučavanju istorijata i razvoja arhivske službe u Crnoj Gori* koji prikazuje razvoj crnogorske arhivske službe posebno se osvrćući na 50 godišnje djelovanje Društva arhivskih radnika Crne Gore.

Jelena Antović je u članku *Bibliografija Arhivskih zapisa* donijela osnovne podatke o izlaženju *Arhivskih zapisa* od pokretanja časopisa prije 20 godina pa do 2005. osvrnuvši se pritom na urednike, članove uredništva, lektore, tehničku struku, nakladu, koncepciju, tehničke karakteristike i dr. Iz članka saznajemo da je dosad tiskano 13 svezaka s 260 bibliografskih jedinica. Njihov je popis, kako nam to ukazuje naslov, također prikazan u ovom radu.

Pored spomenutih tekstova od kojih posljednji zauzima najveći dio ovog izdanja *Arhivskih zapisa*, u njemu se još nalaze *Dokumenti o tekućem održavanju Vladinog doma* Predraga Vukića te *Dopuna »Protokola poginulih, umrlih ili nestalih vojnika u ratovima 1912. i 1913. godine«* Slobodana Kaluderovića. Nakon prikaza i izvještaja s XV. Međunarodnog arhivskog kongresa *Arhivi, pamćenje i znanje*, održanog u Beču od 23. do 28. kolovoza 2004. slijedi ustaljeni izvještaj o radu Državnog arhiva Crne Gore za 2004. godinu.

Svezak iz 2005. tiskan je na ćirilici i latinici kao i prethodni. Božidar Šekularac u prvom članku broja raspravlja o korištenju i podrijetlu pojma *vlas* u Crnoj Gori (*Tragovi vlahu u Crnoj Gori*), dok Dušan Martinović govori o pjevačkim društvima »Jedinstvo« u Kotoru, prvom pjevačkom društvu na Cetinju, pjevačkom društvu »Branko«, »Zahumlje« u Nikšiću, »Ocinjskom pjevačkom društvu«, Srpskom pjevačkom društvu »Bratstvo« u Pljevljima, pjevačkom društvu »Bratimstvo« u Baru te kulturno-umjetničkom društvu u Kolašinu početkom 20. stoljeća (*Pjevačka društva u Boki i Crnoj Gori do 1918. g.*)

O fotografskom radu Rudolfa Mosingera, odnosno njegovom angažmanu tijekom proslave 50-godišnjice vladanja Nikole I. i proglašenja Crne Gore kraljevinom 1910. govori članak Periše Lanovića i Srđana Pejovića *O radu Rudolfa Mosingera u Crnoj Gori*, a Zvezdan Folić raspravlja o odjecima uklanjanja Milovana Đilasa iz političkog života Jugoslavije u Crnoj Gori (*Afera Đilas i njen odjek u Crnoj Gori 1954.*). Posljednji članak u cjelini *Članci i prilozi* je onaj Luke I. Milunovića kojim se čitatelje upoznae s dokumentima o kupovini zemljišta za potrebe austrougarskih diplomata u Crnoj Gori (*Nekoliko dokumenata o pripremi izgradnje zdanja za austrougarsko poslanstvo na Cetinju*).

U poglavlju *Iz arhivske teorije i prakse* nalazi se tekst Snežane i Srđana Pejovića *O problemima u određivanju mjesta i uloge arhiva u Crnoj Gori u zaštiti elektronske građe* kojim su autori nastojali ukazati na probleme s kojim se suočava arhivska struka Crne Gore u nastojanju organiziranja stalnog nadzora i zaštite elektroničkih dokumenata.

Nadalje, Mile Bakić je donio osnovne podatke o arhivskom zakonu iz 1978. (*Zakon o arhivskoj djelatnosti SR Crne Gore*), Mirjana Kapisoda izvijestila o sređivanju gradiva fonda Ministarstva prosvjete NR Crne Gore 1945.-1951. (*Sređivanje, obrada i izrada sumarnog inventara fonda Ministarstva prosvjete NR CG 1945-1951*), a Aleksandra Milić o gradivu fonda Novinske ustanove »Boka« (*Novinska ustanova »Boka«. Novi fond u Arhivskom odjeljenju Kotor*).

Poglavlje *Dokumenti i sjećanja* donosi objavu arhivalija o potresu u Skadru 1905. (Miodrag Kirsanov, *Zemljotres u Skadru 1905. godine u arhivskim dokumentima DACG*), prvim nastojanjima čuvanja sudskih i upravnih dokumenata u Crnoj Gori potkraj 19. st. (Ana Pejović, *Prvi pokušaji koncentracije arhivske građe sudskih i upravnih vlasti u Knjaževini Crnoj Gori*) te o djelovanju crnogorskog agenta u Skadru 70-ih godina 19. st. (Slavko Burzanović, *Nekoliko izvještaja crnogorskog agenta u Skadru Rada Turova Plamenca*).

Nakon spomenutog slijedi *Izveštaj sa 38. međunarodne konferencije okruglog stola arhiva – CITRA održane u Abu Dabiju od 24. 11. do 1. 12. 2005.* Stevana Radunovića te tradicionalni izvještaj o radu Državnog arhiva Crne Gore za tekuću godinu.

Na kraju, valja ukazati i na neke ozbiljnije propuste. Naime, u broju (barem službeno) tiskanom 2002. prikazan je sadržaj događaja iz 2003, dakle godinu kasnije. Isto je i s »in memoriamima« tiskanim u tom svesku. I jedan i drugi mogli su nastati samo 2003. ili 2004. godine. Niti to nije sve. Prikazana knjiga tiskana je 2003. Dakle, godinu iza tiskanja časopisa u kojemu je prikaz objavljen. Slični su se propusti dogodili i u brojevima iz 2003. (prikaz Zbornika radova sa skupa održanog 2005.!) i 2004. (članak o bibliografiji *Arhivskih zapisa* od 1985. do 2005.) Ako je uredništvo već »probijalo« rokove i tiskalo brojeve iz proteklih godina dvije ili tri godine kasnije, barem se moglo potruditi da to učini korektno. Ovako su ostali daleko ispod razine ozbiljnog časopisa.

Sljedeća krupnija zamjerka bila bi potpuni izostanak kategorizacije (nadam se ne i recenzija) tiskanih radova. Slabo su odrađeni i poslovi lekture i grafičke obrade. Spominjati druge nedosljednosti (poput izostavljanja sažetaka i ključnih riječi) za stvaranje nekakvog mišljenja o spomenutoj publikaciji, držim, nije potrebno.

Mario Stipančević